

Гріб Дон Кіхота¹

Ти запитуєш у мене, мій добрий друже, чи знаю я якийсь спосіб, аби вкинути у стан марення, запаморочення, у стан будь-якого безумства цю величезну масу вбогих людей, які дотримуються досконалого порядку й живуть у досконалому спокої, які народжуються, їдять, сплять, розмножуються і вмирають? Чи немає якогось засобу, запитуєш ти мене, щоби наслати на них епідемію самобичування або конвульсій? І розповідаєш мені про тисячолітню традицію.

Як і ти, я часто переживаю хвилини ностальгії за звичаями Середніх віків; як і тобі, мені хотілося б жити тим судомним життям, яким жило наше тисячоліття. Якби ми змогли донести до свідомості людей, що якогось дня, скажімо 2 травня 1908 року — через сто років після того, як пролунав перший заклик до незалежності², — колишня Іспанія померла назавжди, що цього дня нас остаточно приборкали та розділили, мов ягнят, то вже 3 травня 1908 року, і я вірю в це, стало б найбільшим днем у нашій історії, світанком нашого нового життя.

Але всі ми перебуваємо у стані нікчемного животіння, цілковитого нікчемного животіння. Ніщо ні для кого не має анінайменшої ваги. І коли хтось намагається порушити ту чи іншу проблему, виділити те чи інше питання, то це пояснюють або прагненням

до якоїсь особистої вигоди, або бажанням виділитися й прославитися.

Навіть божевілля перестали в нас розуміти. Якщо бачать божевільного, то вважають, що він має свій інтерес і свої підстави так поводитися. Усіх цих нещасних тепер наділяють своєрідним розумом бѣзуму. Якби наш сеньйор Дон Кіхот воскрес і повернувся в нашу сьгоднішню Іспанію, то й за його шляхетною маячнею стали б убачати якийсь другий намір. Якщо хтось осуджує зловживання, бичує несправедливість, карає брутальність, то раби запитують себе: а щό він у цьому шукає для себе? До чого він прагне? Одні думають і кажуть, що він робить так для того, щоб йому заткнули рота золотом; інші запевняють, що він поводитьься так під тиском підлих почуттів і низьких пристрастей мстивого або заздрісного характеру; ще інші — що він прагне наробити якомога більше шуму і щоб про нього більше говорили, тобто з чистого марнолюбства; ще інші — що він шукає, як йому найвеселіше згаяти час, тобто зі спортивного інтересу. Залишається тільки пожалкувати, що не так багато людей захоплюються спортом подібного зразка!

Зверніть увагу й відзначте собі. Дивлячись на будь-який акт великодушності, героїзму, безумства, всі сьгоднішні тупі бакаляри, парокси та циркульники не можуть додуматися ні до чого ліпшого, як запитати: навіщо він це робить? І коли їм здається, що вони відкрили причину, яка спонукає його до цих дій, — незалежно від того, збігається чи не збігається справжня з тією, яку вони припускають, — вони кажуть: он як! він зробив це задля цього чи задля того. Оскільки та

чи інша річ має якусь причину свого буття, і вони її відкривають, то ця річ втрачає для них усяку цінність. Для цього їм і служить логіка, їхня свинська логіка.

Кажуть, розуміти — означає прощати. І ці жалюгідні люди потребують розуміння, аби прощати те, що їх принижує, те, що ділами або словами кидає їм в обличчя їхню нікчемність, не кажучи їм про неї.

Вони дійшли навіть до того, що по-дурному запитали, навіщо Бог створив світ, і відповіли самі собі: задля Своєї слави! І ця мудра відповідь наповнила їх глибокою втіхою і глибоким самовдоволенням, нібито цим йолопам відомо, а що ж то таке — Божа слава.

Усе, що робиться тепер, робиться на потім. Нехай мені дадуть будь-яку нову ідею про будь-яку річ, і вона мені скаже, навіщо вона потрібна.

Щоразу, коли в мене виникає якийсь новий задум, щось, на мою думку, дуже потрібне, не бракує людей, які мене запитують: «А що потім?» І я вважаю, що на таке запитання можна відповісти тільки ще одним запитанням. І коли мене запитують: «А що буде потім?», мені залишається тільки відповісти: «А що було раніше?»

Не існує майбутнього; ніколи не існувало майбутнього. Те, що називають майбутнім, — одна з великих побрехеньок. Справжнє майбутнє — сьогодні. Що буде з нами завтра? Нема жодного завтра! Що відбувається з нами сьогодні, тепер? Ось єдине запитання, яке має сенс.

А щодо сьогодні, то всі ті жалюгідні людяці дуже задоволені з того, що вони сьогодні існують, а цього їм досить. Існування, чисте й голе існування, заповнює

всю їхню душу. Вони не відчують, що є щось більше, ніж існування.

Але чи існують вони? Чи насправді вони існують? Я так не думаю, бо якби вони існували, якби існували насправді, то страждали б від свого існування і не вдовольнялися б ним. Якби вони реально і посправжньому існували в часі й просторі, то страждали б через те, що не перебувають у вічному й нескінченному. І це страждання, що є не що інше, як страждання Бога в нас, Бога, який страждає в нас тому, що почуває себе замкненим у нашій скінченності й у нашому світському бутті, це божественне страждання примусило б їх порвати всі ті нікчемні логічні ланцюги, якими вони намагаються прив'язати свої нікчемні спогади до своїх нікчемних надій, ілюзію свого минулого до ілюзії свого майбутнього.

Але чому все робиться так, як воно робиться? Та хіба Санчо Панса коли-небудь запитував Дон Кіхота, навіщо той робив те, що робив?

А тепер спробуймо повернутися до початку нашої розмови, до твого запитання, до твоєї стурбованості: у який стан колективного безумства або колективного марення змогли б ми вкинути цю жалюгідну масу вбогих людей?

Ти сам наблизився до розв'язання цієї проблеми в одному зі своїх листів, у яких ти атакуєш мене своїми запитаннями. У тому листі ти мене запитав: а чи не спробувати нам організувати новий Хрестовий похід?

Тож я відповідаю тобі на це запитання ствердно; я думаю, що варто було б організувати новий хрестовий похід із метою визволити Гріб Дон Кіхота з-під влади